

COPIII DOTAȚI/TALENTAȚI – CADRUL DE REFERINȚĂ AL ÎNVĂȚĂMÂNTULUI ARTISTIC EXTRAȘCOLAR

GIFTED/TALENTED CHILDREN THE REFERENCE FRAMEWORK FOR EXTRACURRICULAR ART EDUCATION

Tatiana BULARGA²

Abstract

Every human being is born with a genetic program consisting of a series of qualities/ availabilities, which during its daily evolution, depending on the conditions of development/ formation, can attest both a considerable dynamic growth and a latent state of stagnation, slowed development.

The contemporary school, the social institutions (society, family, cultural associations) contribute to the creation of favorable conditions for the multidimensional manifestation of the capacities and abilities of children and adolescents, in the most diverse fields of activity, both in the class and in the extracurricular activities.

Keywords: *artistic education, gifted children, talent, predispositions, capacities, development, intelligence*

1. Introducere

Dacă ne referim la modul de manifestare a aptitudinilor individuale a elevilor într-un anumit domeniu de activitate, constatăm că gradul/nivelul abilităților este diferit de la un elev la altul, de la un gen de activitate la alt gen de activitate, fapt care invocă concluzia că fiecare persoană nu numai că se naște cu o intensitate specifică de capacități, ci și cu tendințe/predispoziții individuale de a se realiza cu o anumită putere și dinamism în domeniul scontat. Diferențele capacităților speciale ale elevilor necesită din partea profesorilor-practicieni aplicarea diferențiată a metodelor de lucru și sarcinilor instructiv-educative pentru elevii care înregistrează capacități medii și superioare. Aceasta, dacă ne referim la diferențele aptitudinale existente în clasele școlare cu condiții educaționale, care oferă șanse egale întregului eșantion de elevi. Însă, există elevi care manifestă capacități superioare vârstei lor cronologice. Această categorie de elevi, fiind minoritară, formează contingentul care dispune de abilități deosebite într-un anumit domeniu de activitate și care, aflați în condiții favorabile, demonstrează performanțe considerabile.

Adesea, un profesor școlar poate să nu facă față procesului de dezvoltare al copiilor supradotați. În acest caz este nevoie a încadra elevul/elevii respectivi în sistemul educațional specializat în domeniu. Asemenea cazuri au loc, mai ales, în legătură cu distribuirea elevilor dotați/supradotați către instituțiile din domeniile artistice (muzică, arte plastice, coregrafie, actorie etc.). Menționăm că pedagogia din toate timpurile a fost interesată atât de determinarea criteriilor după care ar fi posibil de identificat copiii supradotați, cât și de elaborarea strategiilor și metodelor de lucru cu o asemenea categorie de elevi. Anumite răspunsuri la primul aspect al problemei le regăsim în literatura psihologică și pedagogică contemporană. Este oportun a concretiza că atât viziunile asupra definirii dotării/supradotării în diverse domenii de activitate, cât și criteriile de identificare a acestei categorii de copii diferă de la un autor la altul și de la o perioadă de cercetare la alta, fiind condiționate de valorile și nevoile actuale ale societății. Fără a intenționa să supunem unei analize detaliate multitudinea definițiilor dotării înregistrate până în acest moment, vom scoate în relief sensul generalizator al fenomenului. Se acceptă că supradotatul dispune de capacități/abilități

---

²PhD., Associate Professor, "Alec Russo" Balti State Univ., Rep. of Moldova.
tbularga@gmail.com

să se manifeste cu o reușită deosebită într-un singur sau mai multe domenii de activitate, dând dovadă de performanțe ridicate. În accepțiunea noastră, este valoroasă din punctul de vedere al reliefării mai multor tipuri de supradotare sau domeniilor de manifestare a supradotării, definiția lansată de S. Marland, unde drept supradotați sunt calificați copiii care, “demonstrând abilități sau potențialul unor abilități, dovedesc capacitatea unor performanțe înalte în domeniile intelectuale, creative, academice specifice, de conducere, arte vizuale, și care reclamă servicii sau activități ce nu sunt oferite de școala obișnuită” (10, p.33). Definiția dată se înscrie în teoriile ce pledează pentru existența supradotărilor specifice sau inteligențelor multiple manifestate în domeniile (ariile dotării/supradotării) muzicii, artelor plastice, coregrafiei, matematicii, limbilor etc. La acest capitol, merită o atenție deosebită teoria lui H. Gardner, conform căreia sunt evidențiate șapte tipuri de inteligențe, care totodată, sunt tipuri de supradotare: inteligența *lingvistică*; inteligența *logico-matematică*; inteligența *spațială* (manipularea cu configurațiile spațiale); inteligența *corporal-chinestezică*; inteligența *muzicală*; inteligența *interpersonală* (orientarea spre alte persoane); inteligența *intrapersonală* (înțelegerea și conceperea sinelui). Unul dintre proiectele demarate în SUA, în anii '50, în scopul valorificării potențialului exceptional, desemna domeniile: intelectual, științific, de lider, creativ, artistic, scriitoricesc, dramatic, muzical, mecanic, fizic. Astfel, se semnalează prima direcție în *gradualitatea/gradarea* categoriei dotării și anume, aceea de *existență a multiplelor tipuri de dotare / supradotare*.

A doua direcție de nuanțare a fenomenului în analiză constituie, după noi, diferențierea nivelurilor dotării/supradotării sau “subcategoriilor supradotării” (apud F. Gagné). În opinia lui F. Gagné există următoarele subcategorii: supradotare de bază, supradotare moderată, supradotare ridicată, supradotare extremă. În calitate de criteriu-cheie la delimitarea subcategoriilor desemnate, cercetătorul a utilizat valoarea IQ-ului. Încalinăm spre acceptarea generală a *subcategoriilor* sau, în viziunea noastră, a *nivelurilor dotării/ supradotării*, însă cu utilizarea variabilelor (criteriilor/ trăsăturilor/ capacităților), testate în funcție de *tipul dotării*. Pentru a delimita cadrul de cercetare, este necesar să efectuăm o distincție între astfel de categorii de interferență cum sunt *dotarea, supradotarea, talentul*. Trebuie să remarcăm că termenul “*dotare*” servește drept sintagmă esențială și inițială în evoluția termenului “*supradotare*” unde, prin intermediul prefixului “*supra*” - superior (supradotat-superior dotat) se semnalează o diferențiere de ordin cantitativ.

În accepțiunea psihologică supradotarea se referă la domeniul intelectual și este determinată de inteligență superioară (criteriul-cheie pentru diagnostic – coeficientul IQ-ului) peste nivelul vârstei cronologice. În special, M. Jigău consideră că termenul de supradotare trebuie rezervat “pentru capacitățile intelectuale de excepție care fac posibilă înaltă performanță în orice domeniu” (11, p.55). În limbajul obișnuit, deseori, noțiunea de talent este folosită ca sinonimul supradotării. Referitor la acest aspect F. Gagné califică supradotarea drept competență a personalității, în timp ce talentul este caracterizat ca o performanță, și una și alta fiind peste medie. În literatura de specialitate există poziția conform căreia talentul are actualitate numai pentru domeniile speciale: muzică, teatru, coregrafie, matematică, chimie etc. Fără a aprofunda analiza comparativă a opiniilor din această perspectivă, vom preciza doar că ne plasăm pe poziția adeptilor studiilor recente care utilizează termenul de talent nu numai pentru domeniile speciale, desemnate anterior, ci și pentru alte domenii posibile. Acceptăm, totodată, punctul de vedere al lui F. Gagné cu referire la caracterizarea talentului ca performanță înaltă în orice domeniu, ce are loc (se dezvoltă) datorită supradotării – abilității, competenței excepționale manifestate în domeniul respective, ca un complex de însușiri, abilități și capacități excepționale în domeniul respectiv.

2. Caracteristicile generale ale copiilor/elevilor supradotați

Identificarea căilor de diagnosticare a copiilor supradotați cere de la cercetător, mai întâi de toate, determinarea scopului unei asemenea activități. În legătură cu aceasta, am putea evidenția două obiective de resort, și anume: a) determinarea momentelor prin care are loc manifestarea capacităților elevului și modul cum el le dezvoltă în procesul învățării; b) identificarea elevilor care au nevoie de dezvoltarea capacităților individuale, prin angajarea acestora în activități extracurriculare orientate special spre dezvoltarea dotărilor. Ne referim la categoria de elevi, la care capacitățile sunt dezvoltate, într-un domeniu sau altul, într-o măsură mai mare decât la colegii lor. Asemenea elevi sunt deținătorii capacităților cu mari potențialități, însă deocamdată, nefiind *realizate* sau realizate doar în mică măsură. Anume în asemenea situații este nevoie de

a dispune de tehnologii de diagnostic bine verificate.

Vom menționa că știința pedagogică nu dispune de un aparataj special cu ajutorul căruia ar putea fi efectuată *măsurarea* capacităților copiilor manifestate într-un anumit domeniu. În valoare sunt puse metodele și procedeele de care dispune la acest capitol știința psihopedagogică de azi.

Reieșind din cele menționate mai sus, vom remarca că principalul scop al diagnosticării copiilor dotați se reduce la informarea cât se poate de calificată a elevilor cu privire la perspectivele de dezvoltare a capacităților lor individuale. Însă, aceasta este imposibil de a realiza fără a avea fapte și date concrete despre personalitatea elevului supus diagnosticării. În continuare vom căuta să evidențiem câteva categorii de elevi și să exemplificăm prin situații caracteristice domeniului studiat.

Elevii care se consacră definitiv procesului de învățare. Acești elevi consumă toată energia pentru însușirea programei școlare. Ei sunt disciplinați, responsabili, organizați, însă nu se evidențiază prin rezultate remarcabile într-o anumită activitate. Pentru ei toate disciplinele școlare au o importanță egală. În fiecare oră de curs ei investesc resurse individuale maxime, de pe urma cărora se alege cu o dezvoltare adecvată. Se constată, că această categorie de elevi, spre clasele a IX-X simțitor depășesc colegii săi. Ei au o atitudine pozitivă față de învățare și pozițiile lor din an în an, se dezvoltă tot mai mult. Acești elevi, de regulă, finalizează școala cu succes și prelungesc studiile în alte instituții de învățământ.

Elevii care, indiferent de capacitățile individuale, nu manifestă rezultativitate. La această categorie de elevi, mai ales în clasele primare, interesele individuale nu sunt legate de disciplinele de studiu. Ei sunt foarte activi în activitățile extracurriculare, însă neglijează realizarea lucrului pentru acasă la disciplinele școlare. Profesorul școlar trebuie să ia o atitudine deosebită față de asemenea elevi, să le acorde atenție în privința identificării motivelor care creează situația de indiferență față de însușirea disciplinelor școlare. Acțiunile didactice trebuie să fie orientate spre activizarea elevilor în așa mod ca aceștia să se bucure de succese cât se poate de înalte la învățătură. Fiind printre cei mai buni în clasă, acestei categorii de elevi timp îndelungat nu i se acordă o atenție adecvată. Ei nu sunt supuși criticii pentru faptul că nu folosesc din plin potențialul individual pentru a se dezvolta la un grad superior. Într-o astfel de situație, este ratată posibilitatea de a deprinde să lucreze din toate puterile, să depună toate eforturile pentru atingerea scopurilor înaintate, ceea ce este destul de important pentru a se afirma în oricare domeniu de activitate, inclusiv în muzică. Ei frecvent schimbă tipurile și formele de ocupații extracurriculare, căutând să obțină rezultate *ușoare* fără a depune eforturi considerabile. De aceea, este destul de important a forma la acești elevi o cultură organizațională care să le permită să se manifeste în diverse domenii de activitate destul de eficient. Diagnosticul capacităților individuale în acest context trebuie să facă față următoarelor obiective:

- a determina în ce măsură elevii dispun de capacități individuale;
- a identifica factorii facilitatori ai procesului de dezvoltare continuă a capacităților elevilor.

Elevii a căror reușită este ne semnificativă pe un timp îndelungat. La acești elevi este puternic dezvoltată imaginația, însă ei manifestă un nivel scăzut al gândirii analitice și abstractizării. În primii ani de școlarizare ei își însușesc bine disciplinele bazate pe exemplificări reale/concrete. Pe măsura creșterii necesității de a face abstractizări, elevii se confruntă cu dificultăți considerabile, fapt care implică apariția complexelor și pierderea interesului pentru cunoaștere. Ei cred că factorii frenatori ai succesului personal sunt legați de slaba lor sânguință. Profesorii școlari, cu mici excepții, nu supun unui diagnostic special capacitățile acestora, care, fiind de profil la acești elevi, dar trecute în latență, ar putea redresa situația destul de îngrijorătoare în plan formativ.

În continuare, ne vom referi la indicatorii, care permit a identifica elevii supradotați. Unul din indicatorii semnificativi, în acest sens, rămâne a fi vârsta de școlarizare, și anume:

- la un moment anumit elevul atinge într-un domeniu un grad relativ înalt de dezvoltare a capacităților individuale care îi permit să se manifeste cu o reușită deosebită;
- rezultatele deosebite obținute de elev într-o activitate anumită permit a conchide că aceste rezultate ar fi și mai înalte dacă elevul ar realiza pe deplin capacitățile sale individuale necesare anume acestei activități sau discipline școlare. La ridicarea nivelului de reușită personală ar putea să-și dea concursul atât factorii de timp, cât și cei legați de capacitățile generale de personalitate (voință, inteligență);
- elevul demonstrează rezultate superioare într-o anumită sferă, activitate, totodată, în alte activități el nu se deosebește deloc de colegii săi. Datorită reușitei deosebite a elevului într-o activitate, profesorii altor discipline îi iartă/tolerează reușitele ne semnificative la disciplinele școlare respective.

Este cunoscut că elevii superior dotați au anumite particularități individuale pe care trebuie să le cunoască toți subiecții procesului educațional, dar mai ales, profesorul școlar.

Printre aceste *particularități/caracteristici* evidențiem:

- copiii supradotați, de regulă, sunt foarte activi și mereu preocupați de soluționarea anumitor probleme. Ei tind să lucreze mai mult decât alții, deseori, acordând multă atenție lucrurilor și fenomenelor care nu neapărat să aibă legătură directă cu ora de curs. La prima vedere se pare că acești elevi nu acordă o atenție pregnantă tuturor disciplinelor școlare. Ei au nevoie de o atenție și susținere deosebită din partea profesorului pentru dezvoltarea continuă a aptitudinilor individuale superior dezvoltate;
- copiii supradotați cu insistență își ating scopurile scontate și prin aceasta, firește aduc prejudicii profesorului, deoarece caută să pătrundă în esența lucrurilor și să rămână satisfăcuți pe deplin în acțiunile întreprinse;
- copiii supradotați sunt copii interesați în fenomenul de a fi apreciați la un anumit nivel: *inferior, mediu sau superior*;
- datorită capacităților dezvoltate de care dispun, ei progresează mai mult decât alții în munca independentă. Aceste aspecte se fac deosebit de vizibile în lucrul cu literatura suplimentară, în activitățile de creație artistică etc.;
- copiii acestei categorii sunt apti de a pătrunde în esența lucrurilor, ei sunt critici și autocritici;
- la oricare fenomen al cunoașterii ei vin cu o mulțime de întrebări la care insistă să obțină răspunsuri explicite și definitive;
- pentru ei prezintă interes acele ore de curs, care sunt modelate prin aplicarea metodelor problematizate, în timp ce colegii de clasă se mulțumesc cu însușirea faptelor comunicate de-a gata de către profesor;
- acești elevi sunt disponibili pentru a însuși cunoștințele în mod independent;
- spre deosebire de colegii săi, elevii supradotați cu iscusință analizează, suprapun, discriminează faptele studiate;
- majoritatea elevilor supradotați își propun scopuri majore, care sunt irealizabile pentru covârșnicii săi.

În aceeași categorie cu particularitățile individuale caracteristice copiilor supradotați putem, de asemenea, să evidențiem și *următoarele trăsături*:

- interesul deosebit pentru activitatea de a gândi;
- competențe supra vârstei sale;
- tendința de a găsi independent răspuns la oricare întrebare parvenită pe parcursul cunoașterii;
- dorința de a face descoperiri, de a crea, de a inventa;
- manifestarea interesului pentru diverse informații și cunoștințe din diferite domenii;
- manifestarea unei memorări excepționale;
- prezența unei imaginații extraordinare;
- tendința pentru jocuri, pentru exercițiul de inovare;
- capacitatea înaltă de a expune propriile judecăți/gânduri;
- manifestarea răbdării înalte pentru activitatea realizată (învățare, creare, joc etc.);
- tendința de a participa activ la acțiuni extracurriculare;
- interesul multiplu pentru studiul diverselor izvoare literare (enciclopedii, dicționare etc.);
- interesul pentru cercetare;
- manifestarea unei simțiri destul de dezvoltate pentru adevăr;
- tendința înaltă pentru experimentare/inovare și riscul de a întreprinde diverse acțiuni în domeniul cunoașterii;
- prezența simțului pentru umor, pentru hazliu;
- manifestarea unei responsabilități înalte pentru acțiunile întreprinse;
- manifestarea unei înalte productivități, tendinței de a anticipa procesele cunoașterii stipulate în curricula.

3. Concluzie

Rezumând cele expuse mai sus, putem conchide că elevii/copiii supradotați au nevoie nu numai de diagnosticarea capacităților sale individuale, ci și de elaborarea și aplicarea profesionistă a strategiilor pedagogice special orientate spre dezvoltarea continuă a capacităților individuale.

Bibliografie

1. Babii, Vladimir, *Teoria și praxiologia educației muzical-artistice*, Chișinău, Editura “Elena V. I.”, 2010.
2. Babii Vladimir; Bularga, Tatiana. *Praxiologia inovativ-artistică*. Iași: Editura Artes, 2015.
3. Babii, Vladimir., Bularga, T. *Succesul artistic al elevilor din perspectiva devenirii personalității social active*/Materialele Conferinței științifice naționale cu participare internațională "Fundamente psihopedagogice ale prevenirii și combaterii violenței în sistemul educațional", 10 octombrie 2014, Univ. Ped. de Stat "Ion Creangă", Fac. Psihologie și Psihopedagogie Specială, Catedra Psihologie, Chișinău, 2014, p.214-224.
4. Babii, Vladimir. *Praxiologia educației artistice*/ Educația artistică în contextul mediului social-cultural al sec. al XXI-lea, Bălți, 2014, p. 17-20.
5. Babii, Vladimir. *Dinamica gândirii muzicale* / În: Materialele Conferinței științifice internaționale «Ion Gagim și universul muzicii». Academia de Științe a Moldovei. Editura Artes, Iași., p. 179-183.
6. Babii, Vladimir., Bularga, Tatiana. *Dimensiunea educațională a creativității muzicale în cadrul euroregiunii Siret-Prut-Nistru*/ Ed. a-X-a "Dezvoltarea economică-socială durabilă a euro-regiunilor și a zonelor transfrontaliere în cadrul forumului transfrontalier al euroregiunii Siret-Prut-Nistru", Bălți, p.21-22.
7. Babii, Vladimir. *Educația artistică: abordare praxiologică*. Conf. șt. internațională: Învățământul universitar și piața muncii: conexiuni și perspective. Chișinău, USM, 21-22 noiembrie, 2014.
8. Babii, Vladimir. *Eficiența acțiunii muzical-artistice a elevului: studiu teoretico-praxiologic*. Conf. șt. internațională: Eficientizarea învățământului – vector al politicilor educaționale moderne, Chișinău, IȘE, 11-12 decembrie, 2014.
9. Bularga, Tatiana, Babii, Vladimir. *The success of artistic education: integration approche*. In: Review of artistic education. Artes Publishing House, Iași, 2014, p.250-259.
10. Havârneanu, C., *Cunoașterea psihologică a persoanei* – București: Editura Polirom, 2000.- 238p.
11. Jigău, M. *Copiii supradotați* – București: Editura Știință și Tehnică, 1994.- 382p.
12. Rusu, Marinela, Artistic personality in the light of socio-cultural integration, în Review of Artistic Education, Ed. SCIENDO & Artes Publishing House, Iași, May, Nr. 11-12/2016, p. 209. [RAE 11-12 general pentru BDI.pdf](#)